

ВСТУП

Об'єктивні знання минулого потрібні нам для подолання різних стереотипів, які штучно були накладені в різні періоди української історії і досить активно перешкоджають єдності освяченого Божого люду. Історично-канонічні дослідження розкривають допомагають краще зрозуміти особливості церковних структур та інституцій. Це є досить важливим для українського суспільства, яке на даний час переживає кризу посткомуністичного періоду в духовному, політичному, історичному та культурному житті. Якщо не братимемо, яка існувала в різні періоди історії Київської Церкви, то нам буде надзвичайно важко зрозуміти особливості її церковної традиції. А це є надзвичайно важливим в процесі дослідження її ідентичності. Тема нашої дипломної праці: «Віленський Собор 1509 р. Історично-канонічний огляд». На основі зібраного та впорядкованого матеріалу ми спробуємо об'єктивно розкрити місце Віленського Собору 1509 р. в житті Київської Церкви. Ця дипломна праця досліджує постанови Віленського Собору 1509 р. і є спробою науково проаналізувати історичні причини виникнення Собору, канонічно обґрунтувати його постанови.

На даний момент ми не зустрічаємо ґрунтовних дослідницьких чи монографічних праць українською мовою, які б аналізували ці постанови під історично-юридичним кутом. Отже, дана робота вносить суттєвий вклад в історію вивчення розвитку канонічного права в Українській Греко-Католицькій Церкві, синтезуючи в одне думки різних наукових експертів (каноністів та істориків) про роль Віленського Собору 1509 р.

І час, коли Українська Греко-Католицька Церква після довгих років підпілля наново віднаходить свою ідентичність та коріння, дана робота є актуальною не лише з огляду на те, що ми поглиблюємо історично-канонічну думку нашої Церкви, а й намагаємося збагатити культурну її спадщину, втрачену внаслідок історичних подій, які мали місце на теренах сучасної України.

Мета дипломної праці: дослідити постанови Віленського Собору 1509 р. і їхній подальший вплив на розвиток Київської Церкви колись і тепер. Для досягнення мети були поставлені такі завдання: 1) прослідкувати та показати історично-юридичні передумови скликання Віленського Собору 1509 р; 2) дослідити особливості постанов Віленського Собору 1509 та порівняти їх із правилами і постановами інших соборів. Предмет нашого дослідження – матеріали і документи, що розкривають постанови Віленського Собору 1509 р. на тлі його історичного розвитку. Об'єкт дослідження: – Віленський Собор 1509 р. Хронологічні рамки обіймають період кінця XV – початку XVI ст.

Структура роботи: вступ, два розділи та висновки, список використаної літератури і додаток. Такий поділ відповідає поставленій меті і допомагає розкрити тему в повному обсязі.

У першому розділі розглянуто історичне тло, на якому відбувався Віленський Собор 1509 р. Нами проаналізована структура Київської Церкви, її адміністративний статус у XV – на початку XVI ст., відносини з Польською римо-католицькою Церквою та Московською Митрополією. Нами також описано історичне тло Віленського Собору, його скликання і перебіг.

Основними джерелами для написання першого розділу послужили праці відомих дослідників історії Київської Церкви XV-початку XVI ст.: Михайла Грушевського, І. Чистовича, історичні збірники “Акты Западной России” та “Акты Юго-Западной России”, митрополита Макарія Булгакова, Наталії Полонської-Василенко, Ігоря Скочиліяса, Покровського, О. Лотоцького, М. Димида, Б. Гудзяка.

У другому розділі розглянуто постанови Віленського Собору 1509 р. із канонічної точки зору, та в співставленні їх з апостольськими правилами, канонами Вселенських та помісних соборів, правилами соборів Київської Церкви, сучасного законодавства – Кодексу Канонів Східних Церков.

Методи дослідження впливають з мети, об'єкта, предмета і наукових завдань дипломної роботи. У процесі дослідження застосовано метод аналізу та синтезу, порівняльний та описовий методи. Також показано конкретно-історичний характер дослідження в реальних часових та просторових рамках. В ході дослідження проаналізовано ряд канонічних та історичних джерел, сягнувши правил Апостольських, Вселенських та Помісних Соборів, які стосуються постанов Віленського Собору 1509 р. Використовуючи методи аналізу та синтезу, співставлення фактів, розгляду юридичних правил та постанов на тлі історичних процесів, у робимо висновки про актуальність Віленського Собору 1509 р. в історії Київської Церкви.

Звертаючи увагу на мовні засоби, які використовуються в дослідженні, зауважуємо, що термінологічні особливості цієї праці слід розуміти так. Коли мова йде про Київську Церкву (Київську Митрополію), треба розуміти Церкву, яка своїм корінням сягає Володимирового Хрещення 988 р. Руси-України, має власну богословську та культурну спадщину. Говоритимемо про русинів - тут розглядається корінне населення держави

Русі (сучасна Україна), охоплене в етнічному аспекті тодішньої самоідентифікації. Цей термін має й релігійне значення: він стосувався всього, що має якесь відношення до візантійської церковної традиції на древніх “руських” землях. Окремі вживані терміни будуть пояснені у самому тексті дипломної роботи.

При написанні роботи виникли певні труднощі з критичною та аналітичною літературою, яка стосується питання історії Київської Церкви, проте особлива складність є в доступності україномовної літератури, яка б давала історично-канонічну оцінку постановам Віленського Собору 1509 р. Література, використана у праці, стосується довготривалих та складних історичних, політико-соціальних та культурних процесів. Проте цілісно вони не були описані в цій роботі через свій великий об’єм та поєднання їх з іншими науками.

Сьогодні, коли здійснюється активний пошук істини та оновлення життя УГКЦ та суспільства, відчувається потреба в об’єктивному історично-канонічному дослідженні Церковних Соборів Київської Церкви. Хотілося б, щоб дане дипломне дослідження допомогло усім зацікавленим історією християнства на українських землях зробити ще один крок у цій царині.

ВИСНОВКИ

У представленій дипломній роботі ми мали на меті дослідити постанови Віленського Собору 1509 р. у його історичному та канонічному контексті. В результаті аналізу даних джерел можна зробити наступні висновки.

Причини скликання Віленського Собору 1509 р. мали історичний та канонічний характер. Як було нами вже зазначено, подібні проблеми, які існували в Київській Церкві періоду кінця XV – початку XVI ст., мали місце в Церкві першого тисячоліття. Зловживання священнослужителями своїм становищем, корупція, недотримання Церковних правил, втручання держави в життя Церкви – це ті та ще багато інших “спокус”, які чигали на Христову Церкву від самого її заснування.

У 988 р. князь Володимир хрестив Русь-Україну. Народилася нова Церква-донька Константинопольського патріярхату – Київська. А разом з тим ще молода Церква

переживає нові виклики, які стояли перед нею. Світська влада була особливим ворогом Церкви, як і різні імперії, які загарбували українські землі. Друга половина XV – початок XVI ст. для Київської митрополії були нелегкими. Церква духовно і морально переживала глибоку кризу. Народ був виснажений через знущання шляхти та вищих станів тогочасного суспільства. Духовенство було корумповане та малоосвідчене.

Кризовим явищем в житті Київської Церкви була і проблема одруження повдвілого духовенства. І ці зловживання тривали протягом століть, а Віленський Собор 1509 р. категорично заборонив дяконам і священникам-вдівцям одружуватися вдруге.

Треба було розв'язати і проблему освіченості духовенства. Тому що в цьому плані Римо-Католицька Церква значно випереджувала Київську Церкву. Відсутність богословської літератури, кваліфікованих викладачів, ставила в глухий кут духовенство Київської митрополії. Натомість священнослужителі не мали авторитету серед мирян. Отже, напрошується висновок: яким чином священнослужителі, які не мають підтримки серед власного народу, зможуть провадити його до Бога!?

Важким є становище Церкви, якщо вона перебуває в складі чужої держави. Складним воно було і для Київської Церкви, яка довгий час і аж до проведення Віленського Собору 1509 р. була в складі різних держав. Це Польська держава і Велике Князівство Литовське (згодом ці держави об'єдналися в одну – Річ Посполиту, до якої входили й українські землі). Це було викликом перед Церквою та величезною спокусою співпрацювати із окупаційною владою.

Тому й не дивно, що Церква мала якось відповідати на виклики, які стояли перед нею. Отці Собору у Вільні 1509 р. взяли за розв'язок цих проблем. Він мав велике значення. У ньому брали участь усі єпископи Київської митрополії, тому він вважається митрополічним Собором, не зважаючи на те, що проходив не в митрополічій катедрі престольного града Києва, а у місті Вільно (сучасна столиця Литви – Вільнюс). Віленський Собор 1509 р. вніс багато поправок в життя Київської Церкви.

Для УГКЦ, яка на сучасному етапі шукає свою богословську, літургійну ідентичність, історично-канонічні дослідження допомагають краще пізнати свою спадщину. Довгий час не друкувалися об'єктивні праці з даної тематики, які б досліджували історичні причини проведення Віленського Собору 1509 р.; також не досліджувалися постанови цього Собору та їхній подальший вплив на життя Києво-Галицької митрополії. А ті, що

видавалися, були заполітизовані і мали односторонній підхід, замовчувалися та фальсифікувалися історичні джерела.

Завданням цієї дипломної роботи не було дати вичерпну відповідь на запитання історично-канонічного дослідження Віленського Собору 1509 р. Особливістю даної роботи є об'єктивно дослідити соборні постанови та їх значення для Київської Церкви. А також зацентувати увагу на тих болючих запитаннях, які ще досі залишаються невіршеними, проте не втрачають своєї актуальності, і з часом виникне необхідність дати відповіді на них.

Це дослідження є тільки скромним внеском у працю, яка ведеться у цій галузі, тому залишається ще величезне поле для подальших пошуків і досліджень.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ВІЛЕНСЬКИЙ СОБОР 1509 Р. НА ТЛІ СВОЄЇ ЕПОХИ

1.1. Структура Київської Митрополії

1.1.1. Територія

1.1.2. Єпархії

1.1.3. Ієрархія

1.2. Становище Київської Церкви в XV – на початку XVI ст.

1.3. Зовнішньоцерковні відносини Київської Церкви

1.3.1. Відносини з Римською Церквою

1.3.2. Київська Церква та Московська митрополія

1.4. Скликання і перебіг Віленського Собору

РОЗДІЛ 2. ПОСТАНОВИ ВІЛЕНСЬКОГО СОБОРУ 1509 Р.

2.1. Поставлення на ієрархічні ступені

2.1.1. Соборні постанови

2.1.2. Канонічні джерела постанов про поставлення церковної ієрархії

2.1.3. Рецепція постанов про поставлення духовенства

2.2. Права і обов'язки духовенства та мирян

2.2.1. Соборні постанови

2.2.2. Канонічні джерела постанов про обов'язок єпископів бути присутніми на соборах

2.2.4. Канонічні джерела постанов про заборону повдволим священикам і дияконам священнослужити в миру

2.3. Постанови Віленського Собору 1509 р., які регулювали відносини Церкви і

держави

2.3.1. Соборні постанови

2.3.2. Канонічні джерела постанов про відносини Церкви та держави

2.3.3. Відносини Київської Церкви із державною владою

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТОК. ПОСТАНОВИ ВІЛЕНСЬКОГО СОБОРУ (1509)